DWA SEKRETA

Doświadczone y dźiwnie ſkuteczne

PIERWSZY

Do uleczenia Ludzi na rożne choroby utyſkuiących,

DRUGI

Na prezerwatywę Bydła temi czaſy gęſto w Polſzcze odchodzącego

z Języka Angielſkiego, y Niemieckiego przetłumaczone.

A z prawdźiwey ku Oyczyznie y Ziomkom ſwoim miłości po kolendzie

KOMMVNIKOWANE.

Roku 1747. 6. Ianuarij

Przez

I. Z. R. K.

Sine Fictione didici, ſine invidiâ communico. Sapientiæ 7. 13.

we LWOWIE

w Drukarni Brackiey Swiętey

TROYCY.

Zdanie o tym Lekarſtwie y o Inventorze iego Biſkupie Berkley (w Fizyce, dziwnie biegłego) wypiſane przez Autora Kſiażek w Hadze Francuſkim ięzykiem co Mieſiac wychodzacych y publikowanych pod Tytułem Journal Univeriel w Roku 1745. w Liſtopadzie pagina 370

CO Lekarze, y Aptekarze maią racyą ochydźać y inwektywować na tę Receptę, to wſzyſcy w poſpolitości ludzie, większą nie rownie maią racyą oddawać dźięki Bogu, y życzliwe czynić apprekacye wſławionemu Iego Autorowi. Mało na co ſię przydadzą odtąd wſzelkie Lekarſtwa, y wſzelkie Dyſcypułow Hipokrateſa y Galena preſkrypcye, ieżeli ludźie tak będą uważni y roſtropni, że trzymać ſię będą ſzczegulnie iey recepty. ktorą im przepiſuie uczony y miłoſierny ten Biſkup. To Remedium beſpiecżnie nazwać ſię może powſzechne y uniwerſalne, nie tylko przeto że cnoty iego ściągaią ſię do wſzelkich ludzkich chorob y niemocy ale też y z tey racyi iż materya, z ktorey ſię czynić może, po całym znayduie ſię świecie A dotego każdy człowiek może go ſam ſobie preparować, y to za tanie pieniądze, y prawie za nic; Prawda że z tey ſamey oſtatniey kondycyi; to Remedium utraci podobno kredyt, u takich ludźi, ktorzy rzeczy nie

eſtyma-

estymuią, ani im żadney nieprzypisuią cnoty, y skutku tylko do proporcyi rzadkości y kosztow, ale że liczba takich ludźi, nie iest przewyższaiąca, a dotego ponieważ każdy człowiek a dopierosz Chrześcianin za naypierwszy, naypryncypalnieyszy cel y koniec akcyi swoich poczytać sobie powinien bliźnim swoim bydź pożytecznym J. X. Berkley nie sądźił za rzecz słuszną żeby tak mała y miałka obiekcya, miała go odstraszyć, od publikowania tak skutecznego, iako prostego Lekarstwa, ktorego skutki naywiększego podźiwienia godne, do tych czas naszemu były taiemne Hemisferowi? Godny Autor, ktory nam zaleca używanie cudotwornego Lekarstwa; y ktory go, z zapadłych Amerykańskich Antypodow, do naszey przeniosł Europy, iest człowiek rzadkiey godności, y niezkomparowaney nauki, ktory z nieporownanym o dobra plemienia ludzkiego pomnożenie staraniem, łączy wszelki dowcip y naukę ktore tę o dobro pospolite żarliwość czynią pożyteczną. Zawołany Fizyk; a co większa ledwo rownego maiący Filozof; [dwoiakie talenta ledwie gdźie razem złączone y ziednoczone) z konwinkowany w przod w sobie samym, o rzetelności y skutku tego Lekarstwa, przez posetnioną pomyślnych experyencyi probę, w głębokiey nauce natury, doszedł sposobu ktorymby experyencye własne mogł stosować, y pociągnąć do Aphoryzmow, ktore ie zupełnie explikuią y tłumaczą y takim procederem potrafił te experiencye, coraz inaczey waryować; y w inszych okolicznościach probować, naśladuiąc srodze rozsądnie chorob wszelkich Analogią. Experyencya iest naylepszym lekarzem to prawda, ale niekażdemu się dostało tak pomyślnie iako J. X. Berkley radźić się y konsultować tego Professora, ani tak z iego profi-

zować lektyi. Tak się rostropnie y mądrze w tey mierze sprawił, ten uczony Biskup, że mu y te*y następuiące potomne wieki, wszelką winny wdźięczność, ktorą nietylko teraz, ale y napotym wyznawać będą, z rekognicyi y w rekompensę za iego hoyne starania y uczone trudy y prace.

Iakoż czytaiąc Iego Księgę niemożna upatrować bez podźiwienia Iego głęboką Teoryą, ktora funduiąc się nieustannie na experyencyi, tak należycie explikuie racye, y konsekwencye. Æconomia animalis; Analysis Chymiczna, źioł y drzew organizacya natura ich sokow, przymioty solne, oleyne balsamiczne &c. &c. Principia inconteſtabilia, y obserwacye odmienności niepodlegaiące w Nauce Lekarskiey, wszystko to pokazuie na oko, że zbawienne skutki, ktore codźiennie sprawuie woda żywiczna, w tylu pacyentach y w chorobach *rożnego Rodzaiu są sprawowane przez przymioty solne, y oleyne ktore się w żywicy znayduią. Lubo remedia zwykły bywać dla chorych tylko przecięż miłosierny y uczony ten Prałat; rekommenduie używanie wody żywiczney, i ym nawet: ktorzy żadney w sobie nie czuią choroby znaczney y doświadczoney albowiem ta woda zbawienna oprocz tego że ma moc uleczenia, wszelkie choroby, ieszcze dotego, dźiwnie pomaga do konserwacyi zdrowia. Iest to doświadczone præſeruativum na infekcye, zarazy, y złe powietrze, a nawet: że tak rzekę: y starości nieuleczoney pomaga, przeto że krew ożywia, y wigor mu przywraca; Co ow Filozof dawny po dachach y gankach wołał wszystkim głosem, do swoich Ziomkow: Pamiętaycie abyście du-

brą

brą Dźieciom dawali edukacyą, *to ia chciałbym* [*mowi* W. X. Berkley] *z wyſokiey iakiey gory, głoſem tubalnym y piorunowym wołać do wſzyſtkich ludźi żyiących, a mianowicie do chorych y Pacyentow całego świata okrągu:* Piycie co żywo piycie wodę żywiczną.

Nie tylko J. X. Berkley, *tak bardzo wychwala, to dźiwne* ſpecificum *na własney funduiąc ſię experyencyi;* Anglia *cała* Hibernia, Szkocya; Hollandia, *y całe* Niderlandy *w ktorych kraiach* woda żywiczna *stała ſię modnym, y nawet między* Damami *likworem, zgadzaią ſię z nim, w tych nie exagierowanych pochwałach: y ieżeli ta moda potrwa; iako ſię dużo zabiera, to z czaſem, w dyſkredyt poydźie Kawy zbyteczne używanie, y tego z piekła rodem likworu, ktory nazywaią* Jałowiczną wodą (co Autor Hollender mowi: o tey Wodce, to ia Polak beſpiecznie applikować mogę zbytecznie używaney gorzałce] *Te bowiom dwoiakie* corroſiva Kava wodka, *dźiwnie alteruią zdrowie ludzkie, iako codźienna uczy experyencya.* *Naoſtatek uczony Autor, Xięgę ſwoią na tey kończy obſerwacyi, ktora godna ieſt wielkiey uwagi,* (zwłaſzcza u Polakow; ktorzy dla Sąſiędztwa z Turkami w uſtawicznym morowego powietrza znayduią ſię niebeſpieczeńſtwie) *Natura prawi y analogia rzeczy: złączona z nadprzyrodzonemi* Wody żywiczney *ſkutkami, we wſzelakich, wſzelkiego rodzaiu febrach, czyni mię pewnym, że nawet muſi bydź ſkuteczna na złe morowe*

powietrze

powietrze y iako antidotum *poprzedzaiące, y iako* remedium *uleczaiące. W tey ſuppozycyi, czyżby trudno było uczynić probę na bydlętach y Inwentarzach, ktore tyſiącami w całey prawie Europie tymi czaſy od trzech lat niſzczeią y zdychaią;* Nie*wypowiedziana ztąd ludzi ubogich ruina, y dezolacya. Gdyby proba udać ſię mogła iako ieſt łatwey dość experyencyi, tedy godzienby był ten uczony y miłoſierny Prałat, żeby mu, niby drugiemu* Jozefowi; *Egiptu Salwatorowi, złote wyſtawiono ſtatuy, w tych wſzyſtkich kraiach. gdźie ta kara Boſka, tak ſurowo panuie, y ludzi ubogich; do oſtatniey przyprowadza mizeryi.* Poty Autor Holenderſki, naſtępuie Fxcerpt Kſiążki Angielſkiey.

IN-

INFORMACYA

O Cnotach wielkich, y znakomitych ſkutkach Wody żywiczney, *w Ameryce zwykle zażywaney, (* Eau de Goudron *po Francuzku rzeczoney) wzięta y zkompendyowaná* z *Kſiążki obſzernieyſzey Anigelſkiey* Jerzego Berkley *Biſkupa Cloyneńſkiego,* w Dublinie w Irlandyi, *pod Tytułem* Siris *Roku* 1745. *trzecia Edycya wydaney.*

NA niektorych mieyſcach *w Ameryce* robią *Wodkę żywiczną* tym ſpoſobem; pułgarca wody źimney wleią na takowąż porcyą żywicy; y potym mieſzaią oboie w naczyniu, ktore ſię potym ma dać uſtoić, aż poki żywica nie ſpadnie na doł naczynia, za każdym uianiem ſzklenicy tey wody uklaryfikowaney; trzeba dolać flaſzki nową świeżą y źimną wodą w teyże ſamey co ubyło, porcyi, za każdą razą potrząſaiąc flaſzą y mieſzaiąc iedno z drugim, a potym czekaiąc cokolwiek, poki ſię nie uſtoi. Y tym ſpoſobem trzeba powtarzać za każdą ſzklanką ktora ſię pić będźie, poty poki woda należycie przenikniona nie będźie, żywicą; co ſię po zapachu, y po ſmaku doſtatecznie poznać może.

ze. Ale że ten ſpoſob robienia, ſprawuie tę kompozycyą, w mocy rożnemi ſtopniami od-mienną; mnie ſię bardźiey podoba, ten drugi niżey opiſany ſpoſob. Wley cztery pułgarce źimney wody, na iedno pułgarca żywicy, potym mięſzay iedno z drugim łyſzką drzewianą albo kiiem płaſkim przez 5. lub 6. minut, zatym naczynie dobrze należycie zakryte y opatrzone, niech ſię przez 48. godźin uſtawa, żeby żywica miała czas na ſpodźie naczynia oſieść. Potym nieruſzaiąc bynaymniey naczynia, a pianę y ſzumowiny zebrawſzy, odlać, cokolwiek ieſt klarowney wody w butelki y do zażywania deſtynowane, y dobrze czopkami zatykaiące ſię, żywica w naczyniu pozoſtała, iuż odtąd traci moc wſzelką ſwoię, co do tego trunku lekarſkiego, ale do inſzych zwykłych potrzeb, może ſię ieſzcze przydać. Tę proporcyą czynię teraz mocnieyſzą, niżem przepiſał w pierwſzey edycyi, gdyż przez uſtawiczną experyencyą doſzedłem, że mieſzaiąc ią przez 5. lub 6. minut [byle należycie piana y ſzumowiny były zbierane, y woda była klaryfikowana] lepiey ſłuży y pomaga. Ponieważ w naſzych Coloniach *Angielſkich w Ameryce* będących, zażywaią tey źimney Infuzyi za prezerwatywę lub lekarſtwo preparuiące, w oſpie, chciałem y ia probować to lekarſtwo Cudzoźiemſkie nad Ziomkami memi, kiedy *w Anglii* gwałtownie ſzerzyła ſię Oſpa; Jakoż zupełney moiey nadźiei korreſpondował ſukceſs, nie było bowiem, ani iedney oſoby z tych co zażywali tey moiey recepty, ktoraby albo nieuſzła

zupeł-

zupełnie tey zarazy, albo z niey nie wyſzła pomyſlnie. To oſobliwſza, w iedney Familii było 7. dźieci oſpą zarażonych, ſześcioro ſzczęſliwie przebyło chorobę, aſioſme oſtatnie, życia poſtradało, przeto, że tego trunku ztrzymać niemogło. Siła bardzo oſob od tey zarazy prezerwowało ſię używaniem tego likworu, ſiła zaś ſzczęſliwie oſpę przebyli, nawet y takich ſiła, ktorzy chcąc koniecznie nabyć y dyſkretnie przebyć oſpę, muſieli przerwać używanie tey infuzyi Obſerwowałem ciekawie, że ią każdy używać może bez naymnieyſzego niebeſpieczeńſtwa, y iak długo kto chce, y to nie tylko przed chorobą ale nawet y w ſamey każdey chorobie. Spoſob używania ieſt taki, trzeba naczczo wypić iednę kwartę rano, a drugą wieczorem, może iednak miarę odmieniać, maiąc wzgląd na ſtan, y lata Pacyenta, byle ią zawſze naczczo używać y dwoma godźinami przed obiadem, tudźież we dwie godźiny po wieczerzy. Wyſtrzegaiąc ſię wſzelkich trunkow gorących tudźieſz potraw kwaśnych y ſłonych. A toli (*qualitas* y *quantitas*] *przymiot y miara* może bydź waryowana według żołądka więcey lub mniey mocnego.

Mniey wody, lub woda bardźiey mięſzana, ſprawuie likwor mocnieyſzy, przeciwnie, zaś będźie ſłabſzy, kiedy naleie więcey wody y mniey ią zamięſza, kolor tego likworu niema bydź klarownieyſzy, od białego wina Francuzkiego gdy kto ten likwor piie, a nie poczuie w nim nie iaki dymek żywiczny, łatwo oſądźić może, że albo zła była żywica albo iuż zażywana, albo że preparacya nienależyta była, lub woda nie dobrze konſerwowana. Experyencya ſama ka-

każdego dostatecznie nauczy w iakiey mierze y iakiey mocy może znieść każdego żołądek: iako y czas do używania naysposobnieyszy. Niewidzę iednak żeby w używaniu takiey wody, sam zbytek miał się komu stać niebiespieczny. Koniekturuiąc że *remedium* tak skuteczne w ospie mogłoby być iż pomocne do naprawienia krwi zalterowaney, zacząłem ie zażywać, do kuracyi wrzodow, y we wszelakich innych affekcyach ciała zewnętrznych; y wszystkie szczęśliwie y pomyślnie, zupełniem uzdrowił. Zachęcony tym sukcessem, odważyłem się poradźić tegoż lekarstwa, we wszelakich chorobach z naycięższey krwi korrupcyi pochodzących, y uznałem że iest nierownie skuteczenieysze, niż te ktore zwykły bydź używane wszelkie inne lekarstwa. Probowałem dalcy w siłu innych chorobach, iako to w exulceracyi wnętrzności, z wielkiemi bolami zmieszaney w kaszlu suchym, złączonym z wrzodem w płucach, czego były dowodem expektoracye z ropą zmieszane, w Pleurach, czyli zapaleniu błonki, w Peripneumoniach &c. y doznałem że lekarstwo moie nad to, com się mogł spodźiewać było dźiwnie skuteczne. Dałem preskrypcyą pewney Osobie, od kilku lat febrą rożową infestowaney, ażeby tey wody zażywała, kiedy iakie zwykłey affekcyi w sobie czuć będźie Symptomata, iakoż tym sposobem pozbyła się tey, cierni pełney affekcyi Rożowey. Nigdym w życiu, nic takiego nieuznał coby było żołądkowi ludzkiemu przyzwoitszego nad tę wodę, le-

czy,

czy wſzelakie indygeſtye y nieſtrawności, y przywraca Appetyt. Na dychawicę lub cięſzkość oddychania (Aſthmę] ieſt niewypowiedźianie ſkutecznym lekarſtwem, kommunikuie miłą ciepłość, y prętką circulacyą wſzyſtkim ciała ludzkiego likworom, bez zbytecznego zapalenia, y tym ſamym ieſt ſkuteczna, nie tylko żę ieſt rzecz pektoralna, y Balſamiczna, ale też że ieſt mocna, na zwątlenie obſtrukcyi w chorobach cachectycznych y hiſterycznych. Aże ieſt oraz diuretyczna y umacniaiąca, przeto ſtaie ſię dźiwnie pożytecznym lekarſtwem na kamień. Sądzę ią bydź nie mniey ſkuteczną w puchlinie, przynaymniey to upewnić mogę: żem znał oſobę w całym ciele puchlinę maiącą, ktorey pragnienie niezmierne, uśmierzyło ſię natychmiaſt, ſkoro zażywać tey wody poczęła. Z tego com wyżey powiedźiał, pokazuie ſię iáwnie, że używanie tey wody, ieſt pożyteczne we wſzelakich chorobach od inflammacyi zewnętrzney pochodzących. Jeſt oraz y kordiałem, y *Refrigeratiwum* y *Febrifugium* [to ieſt y ożywia, y ochładza, y od febry uwalnia.]

Łatwo kazdy może oſądźić, że *ſal volatile*, ktorego infuzya bywa z żywicy, zawiera w ſobie wſzelkiey tey recepty cnoty, y ſkutki *I. P. Boyle* zawołany lekarz *w Anglii* y rożni Chimiſtowie od niego poznieyſi, zgadzaią ſię w ſwoim zdaniu, że *ſalia fixa*, ſą poniekąd rowne we wſzyſtkich ciałach, ale ſię to mowić niemoże *de ſalibus volatilibus*, ktore w cale od ſiebie ſię rożnią, owoż niemaſz łatwieyſzego ſpoſobu do

ſepara

ſeparacyi ich, iako ten ktory ſię ſprawuie przez infuzyą żywicy w zimną wodę, ktora y ze ſmaku y z zapachu pokazuiąc ſię bydź nią przeniknioną; daie oczywiſty dowod, że przeymuie w ſiebie, partykułki *volatiles* nayczyſtſze, y nayżywſze tego wegetalnego Balſamu. W przeſzłych czaſiech żywica, od dawnych Fizykow była ſądzona, ſkuteczną przeciwko truciznom wrzodom, ukąſzeniu zarazliwych beſtyi, tudzież pomocna Oſobom w ſuchotach będącym lub gruczoły zaſkornie, maiącym, tudzież Paralitykom, y Aſtmatycznym (dychawicznym] Ale Przodkowie naſi nieznaleźli ieſzcze byli ſpoſobu; uczynić żywicę lekarſtwem niewinnym, y żołądkowi ludzkiemu przyzwoitym, przez taką w zimną wodę infuzyą: Robią nie ktorzy Tizanny z liściow ſoſnowych czy iodłowych, ktore maią; Ale co ieſt nayſubtelniey ſzego, w ſoku y treści tych Drzew, znayduie ſię, w żywicy. Cnota iey nietylko ſię kommunikuie do ludzi ale nawet y do ſamych ziol. I. P. *Ewelyn*, w ſwoim Traktacie *o drzewach leśnych* z podziwieniem obſerwuie, że poſmarowanie żywicą głębu drzewka, czyli ſtopki ziela, prezerwuie zupełnie od koz, y koźląt iadowitego zębu, ludo inna wſzelka materya, *unctuoſa* byłaby im ſzkodliwa, żywicę y Terpetynę w większey lub mnieyſzey kwocie zbieraią ze wſzelkich rodzaiow drzewa ſoſnowego y iabłonowego, Sol eſſencyalna tych drzew ieſt iednaż tak wpoſpolitey żywicy, iako y w Terpentynie, Zywica ktorą taniość y mnogość zby

tnia

tnia podała w pospozycyą y lekce ważenie, z tym wszystkim *Balsamem* wyśmienitym bydź się wydaie, zawieraiącym w sobie Cnoty y skutki wszystkich innych Balsamow, ktore łatwo kommunikuie wodzie, a przez wodę ciału ludzkiemu a to bez żadney przykrości, lub bolu.

Dystyllacye żywiczne z drzew sosnowych y Jodłowych, czynią część nieposlednią, y liczą się między *species*, ktorych używa Nauka Lekarska; a nietylko dotąd poki wchodzą w preskrypcye Lekarstw; są zdrowiu ludzkiemu pożyteczne. *Plinius* pisze że za dawnych Rzymian, wina mixturę czyniono z smołą y z żywicą; *a Ionston*, Medyk (w Polszcze mieszkaiący) *in sua Dendographia* obserwuie że spacyerowanie w lasach sosnowych iest zdrowe, a to dla partykuł balsamicznych, ktoremi aerya taka iest napełniona. Każdemu wiadomo, że wszelkie żywice y Teerpetyny, są pożyteczne płucom, iako y na kamień, y na wszelkie obstrukcye. Experyencya zaś nas uczy, że te wszystkie przymioty, medykalne znayduią się *w Wodzie Zywiczney*; a to bez żadnego niebespieczeństwa, żeby się miała czy krew zapalić, czy żołądek poalterować. Nay osobliwiey iednak suchotnicy y dychawiczni z używania iey, wielką y prędką doznaią folgę. Według zdania *Theophrasta.* Zywicę zbierano dawnemi czasy, odrywaiąc skurę z drzew sosnowych, lub incyzye czyniąc w iodłowych y sosnowych drzewach. Obywatele Gory *Ida*

(pra-

[prawi] odrywali ſkorę z pnia Jodłowego, na łokieć od źiemi, ze ſtrony ku ſłońcu expono waney. Tenże obſerwuie, że z ſoſny więkſzey, może co rok zbierać żywicę, z mnieyſzey co drugi rok z nikczemney co trzy lata, y że nad trzy zbierania więcey drzewo każde wyſtarczyć niemoże. Tenże Autor uważa, że to drzewo nigdy razem niewydaie y frukt, y żywicę: lecz tamten w młodośći tę zaś ſamą w ſtarości ſwoiey. Woda żywiczna ieſt pektoralna y *reſtaurativa* w oſtatnim ſtopniu, y ieżeli właſney experyencyi dufać mogę, zawiera w ſobie nayeſtymowańſze przymioty wſzelkich Balſamow; iako to *Peruańſkiego*, *Toluńſkiego*, *Capiweńſkiego*, a nawet y Balſamu *Galaad* rzeczonego: mianowicie w dychawicy, w pleurze, w obſtrukcyach, w exulceracyach wewnętrznych. Dociekłem także tego; że żywica zmięſzana z praſnym miodem ieſt doświadczonym lekarſtwem na kaſzel. Zwyczaynie wſzelkie Balſamy przeciwne ſię być zdaią żołądkowi z tym iednak zupełnie ſym patycznie, *Woda żywiczna* ani nic takiego na świecie nie widzę: coby mu było nad nią do fortyfikowania zdolnieyſzego. Głupſtwo bezrozumnych ludźi, mierzy cenę rzeczy, chże rzadkośćią; Lubo widźiemy: iż Opatrzność Bóſka nieſkończona, tak umiarkowała, iż rzeczy naypożytecznieyſze ſą oraz: do znaleźienia nayłatwieyſze. Między Balſamami dla ſwoich przymiotow medykalnych ſtymowanemi, żywica ma mieyſce niepoſlednie, ieſt albowiem Balſamem wyśmienitym ſam iey, zapach mocny, pokazuie

oczy-

oczywiście, że ma *qualitates activas* a oley iey, pokazuie; że do utrzymania tych przymiotow iest zdolna, za grosz będźie siła żywicy, *a Balsam Iudeyski* choć się go naywięcey zrodźi, na samym mieyscu, płaci się dwa razy tyle co srebra zaważy, a do tego nalepszy *Balsam Iudeyski* zbiera się tylko, z samego pnia, y to ieszcze zwykli go przekupnie fałszować, mieszaiąc go z żywicą y z oleiem Terpetynowym, komparuiąc tedy skutki wody żywiczney ktorych przez moią codźienną doświadczyłem experyencyą że skutkami, ktore zwyczaynie przypisuią *Iudeyskiemu, czy Galaadskiemu czy dela Mecque* rzeczonemu [gdyż temi trzema Imionami tenże Balsam mianować zwykliśmy] zupełnie iestem w sobie wypersswadowany, ze ten ostatni Balsam tak kosztowny, nic w sobie więcey nię ma; coby się nieznaydowyło zupełnie *w Wodźie żywiczney.*

Woda żywiczna, ma w sobie przymioty stomachalne y kordyalne *Elixiru Proprietatis* Essencyi nazwaney *de Stougion,* y siłu innych *Tynctur y Extractow,* z tą rożnicą że: gdźie, bespieczniey sprawuie skutki. Rzecz iest uwagi godna, że naylepsza *Terpentina;* lubo w wielkim zostaiąca kredycie, dla swoich przymiotow oczyszczaiących, przecięż, dla swoiey konnaturalney gorącości sprawuie inflammacye. Zaś *Spiritus acidus,* ktory gorę bierze, *w Wodźie żywiczney* czyni ią ochłodzaiącą y w używaniu bespieczną. Prawda że oley powietrzny Terpentyny iest osuszaiący utwierdzaiący, y dźiwnie *anodinus,* kiedy ią zewnętrznie przykładaią na rany, y

wrzo-

wrzody, niemniey iest zbawienny w oczyszczeniu duktow uryny y w uleczeniu tamecznych wrzodow, atoli, przymiot y własność, ktorą ma osłabienia zbytecznego, sprawuie że wzięta wewnętrznie, czasem staie się szkodliwą. Woda zaś żywiczna, niesprawuie tych złych skutkow. Przymioty restauruiące, pektoralne, y antyhysteryczne wszelkich Balsamow kosztownieyszych, znayduią się zupełnie w wodzie żywiczney. Nieznam żadney na świecie Tyzanny, ktoreyby ta woda w rożnym sukcessie wystarczać nie miała. Nawet zawiera w sobie cnoty *Dystyllacyi Gayaku*, [ktore drzewo, nay-więcey w sobie zawiera dobrych przymiotow] poniewaź zagrzewa, humory słodzi, słowem iest *diaphoretica* y dziwnie pomaga w Podagrze, w puchlinie, w fluxiach, a nawet y w chorobach sekretnych. Ani się iest czemu dziwować że essencya Balsamu drzewa iest skutecznieyszą niż essencyą starego drzewa suchego. Używanie wod mineralnych, lubo dziwnie iest Zyłom y żołądkowi pozyteczne, atoli często bywa zawieszone, dla zbytecznego oziębienia lub zapalenia, ktore sprawuią, a zaś woda żywiczna, nietylko tych niepomyślnych niesprawuie skutkow; ale owszem dziwnie pomaga do uleczenia wzwyż mianowanych affekcyi. Są takie okazye, że *Emetyk* z nieporownanym dany bywa sukcessem, atoli obawiać się trzeba, żeby częste tego lekarstwa używanie, nieosłabiło Temperament. Zaś operacya letka wody żywiczney zda się bydź przyzwoitsza Ekonomii zdrowia

ludźkie-

ludzkiego, że wdraża y naprowadza należycie, dygestye y sekrecye drogami łatwieyszemi y naturalnieyszemi widźiałem dźieci, ią używaiące przez 6. całe Miesiące nieprzerwanie z wielkim sukcessem, y bez naymnieyszey inkonweniencyi, zkąd łatwo osądźić, że iest lekusienka. Experyencya długa y tysiącznie powtorzona nauczyła mię dostatecznie, iż ią mogę sądźić dźiwnie dobrą Tyzanną zgodną wszelkim czasu porom, y wszelkiemu ludźi wiekowi wszyscy Lekarze zgadzaią się iż Podagra pochodźi z złey dygestyi, y ztąd sądzą że ta choroba nie iest tak trudna do uzdrowienia, tylko przeto iż remedya zapalaiące drażnią przyczynę bliską tey choroby, a zaś remedya ochładzaiące, przyczyniaią przyczynę odległą, ale woda żywiczna, lubo iest pełna *Principiis Activis*, ktore pomagaią dygestyą, lepiey nad wszystkie inne wiadome sposoby y lubo iest zdolna, to do poprzedzenia, to do umnieyszenia tey affekcyi, to daiąc krwi nowy wigor, to rozpędzaiąc tę affekcyą. atoli z tym wszystkim nie iest tak w sobie zapalaiąca, żeby miała szkodźić podagrykowi w samym akcessie choroby swoiey, nic nie iest trudnieyszego, y razem uprzykrzeńszego, iako walczyć y woiować z przedsięwźiętymi zdawna ludźi prejudycyami, przez długie dysputy. A zatym y ia zaniechać ie muszę. Niech kto chce, iakie chce czyni trudności y objekcye, zamną decydować będźie sam czas y experyencya, mogę sumnieniem potwierdźić, iż to lekar-

B   stwo,

ſtwo; dźiwnie ieſt ſkuteczne na febrę, y nie-tylko bynaymniey nieprzyczynia inflammacyi febrowey, ale ią owſzem mityguie, y ugaſza, ieſt razem: y *lenitivum Cordiale* nayſkuteczniey-ſze,y naybeſpieczniéyſze. Apelluię w tey mierze do experyencyi kogożkolwiek, ktoryby w Paroxyzmie febry miał zażyć tey wody wyleconey, (kiedy woda ſama lub infuzya z ziol rożnych, na kſztałt *Thee* używana żadnego nie przynoſi ſkutku) zda mi ſię iż cnota oſobliwſza y podźiwienia godna, ktorą ta woda ma we wſzelakich febrach, choćby żadnych inſzych nie miała przymiotow, nierownie zbawiennieyſzych, powinna by iey ziednać zupełny u poſpolſtwa kredyt y ſtymę; widziałem na ſwoie oczy pacyenta, krwawą chorobą zadawnioną y zaſtarzałą nawiedzonego, ktory gdy mu nic niepomogły wſzelkie inſze remedya, tą ſię wodą żywiczną zupełnie wykurował. Recepta na tę chorobę według mnie nayſkuteczniéyſza, y nayprędſza ta ieſt; wziąć Enemę w ktorąby wchodźiła uncya żywicy ſzarey zwyczayney, rozpuſzczoney na ogniu we dwu uncyach oliwy z przydatkiem pułgarca Bullionu.

Z tych wſzyſtkich Oſob, ktorym te recepty poradźiłem, ani iedney nie było, ktora by ſię nią nieuleczyła.

Nic bardźiey na świecie nie umacnia żołądka, iako ta woda żywiczna, zkąd łatwo wnieść, że może bydź bardźo pożyteczna Podagrykom po kilkokrotnych obſerwancyach,

ieſtem

ieſtem zupełnie wyperſwadowany, iż to ieſt nay-lepſze y nayſkutecznieyſze Lekarſtwo, to, do prezerwowania, od podagry, to do umocnienia natury, przeciwko iey ſzkodliwym paroxyzmom, to do odwrocenia humorow od części ciała ſzlachetnieyſzych *I. P. Sydenham* (zawołany Medyk Angelſki, w ſwoim Traktacie o Podagrze, wyraził, że ktożkolwiek wynalazłby Lekarſtwo iakie doświadczone, do pomagania dygeſtyi, ten ſzczegulnie chełpić ſię może, że naywięcey przyczynił ſię do wykorzenienia podagry, y wſzelkich chorob Chronicznych. Niech każdy iak chce examinuie, a przyznać muſi że woda żywiczna ſprawuie, ten ſkutek; co y codźienna nauczała mię experyencya. Przeſtrzegam iednak że trzeba w tey mierze: zażyć nieco dyſkretney attencyi. Jako to naprzykład, pacyent maiący podagrę: w żołądku, niepowinien tę wodę pić źimną, ale wolno wylęconą. Moc naywiękſza tey wody wuśmierzeniu zapalenia krwi, naylepiey ſię pokazuie, w kuracyi Gangreny, zprzyczyny wewnętrzney pochodzącey, doſzedłem tego experyencyą nad iednym z moich ſłużących. Temu nakazałem pić nieprzerwanie y rzęſiſto wodę żywiczną przez kilka tygodni a ta mu zupełnie pomogła. Łatwo miarkuię że gdy zalecam, tę wodę na tyle chorob, będą tacy, ktorzy ztąd zaraz będą konkludować iż w ſamey rzeczy niepomaga w żadney. Lecz miłość Chrześciańſka y kompaſſya nad ludźmi ubogiemi, od Doktorow y Aptek dale

 kiemi,

kiemi, wymaga na mnie, abym to donioſł co wiem, y mam z doświadczenia; nieuważaiąc bynaymniey, czy to będźie, wdźięcznie przyięto. Niech mię kto iak chce krytykuie, niech mi nieſkończone z Fizyki czyni obiekcye, ia na to bynaymniey niedbam, tylko ſię experyencyą na czas odwołuie. Konſekwencye choroby opacznie imputowane, cirkumſtancye zle referowane, lub zataione, preokupacye ludzkie, przywiązania do iakiey ſtrony &c. Prawdźie nieprzyiaźne, mogą ią do czaſu przytrzymać na dnie ſtudni, lecz prędzey, lub po źniey, wybrnie z tryumfem y blaſkiem ſwoim, oświeci oczy tych wſzyſtkich ktorzy ie dobrowolnie zawieraią.

I. P. Boerhaave (zawołany Medyk Holenderſki] rozumie, że mogłoby bydź z czaſem znaleźione Lekarſtwo doſkonałe, na ten iad y truciznę, ktara krew zaraza w oſpie, y dokłada, że tak wielki dla plemienia ludzkiego awantaz, powinienby nas wſzyſtkich zachęcać, do wſzelkich wyſzukiwania ſpoſobow. Kto ſkutki przedźiwne wody zywiczney w zabieżeniu lub w uwolnieniu oſpy pilno zważy? łatwo ſię domyſli, że ieſt tym wzwyż mianowanym Lekarſtwem.

Sądzą Lekarze: że roża, y morowe powietrze nie ſą między ſobą odmienne, tylko w ſtopniu zarazy, ieżeli tak ſię rzecz ma, ta woda żywiczna byłaby ſkuteczna przeciwko morowemu powietrzu, gdyż widźiałem że leczy doſkonale na rożą. Ponieważ woda żywiczna

czna ma cnotę fortyfikowania żołądka, tudźiesz oczyszczenia y restaurowania krwi, wszystkie insze wiadome lekarstwa przewyższaiącą, trzeba przyznać, że dźiwnie wielkie będźie sprawowała skutki, w tey rozroznioney mnogości chorob, pochodzących od krwi nieczystey, bystrey, y złą dygestyą nadpsowaney.

Spiritus Animales, formuią się ze krwi. Jaka będźie krew, takie będą te *Spiritus*, więcey lub mniey obfite, więcey lub mniey mocne. Ztąd wynika pożyteczność *wody żywiczney* we wszystkich ludźiach hypokondryacznych y histerycznych, ktore affekcye z innemi pochodzącemi z indygestyi formuią *classim* zupełną *chorob chronicznych*. W kraiach naszych *Angielskich* [toż się może mowić bespiecznie y o kraiach naszych Polskich] *Szkorbut* może się nazwać chorobą powszechną. Prawie każdy człek iest nim zarażony y miesza się szkorbut lub więcey lub mniey, we wszystkich chorobach, Co Lekarze *Hiszpańscy y Włoscy*, we wszystkich generalnie chorobach, znayduią iaką Analogią y correlacyą do choroby wstydliwey, podobnym sposobem, inni Lekarze nie bez racyi mniemaią, że szkorbut, złą swoią influencyą, komunikuie się wszystkim temperamentom, we wszelakich chorobach. To pewna, że niemamy transpiracyą tak wolną, iako ią maią Ludźie pod aeryą czystą, y *w Clima gorącym*, mieszkaiący. Ztąd pochodźi, że te humory, z ktorychby nas transpiracya miała uwolnić y ewakuować, w nas tęchnieią y zaśmierdzaią się po

trawy,

trawy, ktore się staią naszym alimentem zwykłym *alcaliſſem* napełnia. *Succus animales*, ztąd *humores corroſivi*, tyle zdrowiu szkodzące. Aeria wilgotna, krew gęstą sprawuie, a zaś aeria słona, krew rozpala. Y ztąd ci krew extrawasowana, liszaie, wrzody y wszelkie inne *ſimptomata* szkorbutyczne.

Ciało ludzkie wciąga w siebie wilgoć y słoność aeryi y nią się że tak rzekę napawa, iako y wszelkim *Atmoſpheru* exhalacyami, ktory będąc dla wszystkich żyiących powszechny, każdego wpospolitości respiruiącego mniey lub więcey zaraza.

Jest zdanie doskonałych Lekarzow że wszelkie choroby y affekcye nasze ściągaią się y pochodzą z szkorbutu, ktory, przyznać trzeba, że sprawuie, lub nasladaie Symptomata rożnych innych chorob. Wspomniony *Boerhaave* upewnia, że szkorbut rodźi Pleurę kolkę nephretyczną; affekcyą w wątrobie y płucach, gorączki, maligny: febry intermittuiące: dyssenterye, mdłości, puchliny, konsumpcye, konwulsye, fluxye, y paraliże: słowem mowić się może iż zawiera w sobie początki, y nasienia wszystkich prawie ludzkich chorob.

A zatym remedyum; wszelkie rodzaie szkorbutow leczące, ma bydź miane, skuteczne we wszystkich innych chorobach prawda że *eſſencya żywicy* wyciągniona we wszelkich partykułach balsamicznych przez wolne *diſſolvens* źimney wody, nie iest z liczby owych lekarstw prętkich, y gwałtownych, ktore razem

y nie.

y nieroźdźielnie swoie sprawuią skutki, ale też irrytuiąc: często więcey przynoszą uszczerbku niż profitu.

Aże iest *alterans* słodkie y pewne, ktore wskroś przenika całe *systema animale*, otwiera, umacnia, utwierdza dukty iego, popędza *liquidum* w nich się zawieraiące, insinuie się w naymnieysze arterye, a zatym niemoże tylko powoli, y niby przez rożne stopnie; z czasem operować, gruntownie, kuracyą chorob chronicznych. Atoli przynosi prędką folgę w siłu okazyach iakom to doświadczył, na siłu ludźiach, a nawet y na samym sobie. Widźiałem z podźiwieniem siła takich Osob, ktorym gdy zła dygestya wszelkie siły y moc nadwątliła była, kilku tygodniowe wody żywiczney używanie, przywrociło im siły y wigor tak dalece że iak insi się stali, miarkuiąc po dobrey cerze. Sama experyencya powinna determinować, iak mocno, y iak siła używać trzeba tey wody.

Co się zaś tycze czasu, iak długo iey używać przynależy, mowić bespiecznie mogę, żem nigdy żadnych złych niewidźiał skutkow w tych, ktorzy ią przez długi czas kontynuowali, owszem siła pomyślnych wnich upatrzyłem effektow, ktore iednak prędzey manifestować się podobno nie będą, aż po dwuch lub trzech Miesiącach, używania. *I. P. Hoyer* [Lekarz Anglik uczony) uważa, iż zbywa nam na sposobie używania *terpentyny*, y to dokłada, że ktoby wynalazł sekret, uczynić ią sposobną

y zdolną

y zdolną, do używania od Pacyenta, może sobie obiecywać, że nią leczyć będźie podagrę, kamień, katary, puchlinę, szkorbut, rumatyzmy, wrzody, y obstrukcye wszelkie w gruczołach, konkluduie naostatek wzwyż mianowany Autor, iż ktoby pretendował żeby *terpentyna* służyła skutecznie, do restabilicyi sokow y żyłek drobnych po błonkach w ciele ludźim, ten powinienby ią dawać do używania częstego, w szczupłey bardzo porcyi, proporcyą miarkuiąc do żołądka Pacyenta. A do tego trzeba aby ią Pacyent utrzymał czas iaki, niezbywaiąc nagle iak w purgansie, gdyż prawi mocniey sze doses nazbyt prędko przemiiaią, a do tego głowę uraża ą. Na taki wspomnionego zacnego Autora dyskurs, ia taką wnoszę illacyą że infuzya *żywicy* lub *terpetyny* w zimney wodźie, tym tak ciekawie szukanym. obdarza nas sekretem, przeto że nie obciąża partykułami, ktoreby mogły żołądkowi szkodźić, iako y wnętrznościom y głowie, a do tego, że taka infuzya, iest łatwa do używania, y tak często y w tey porcyi *dosis* y wtym stopniu mocy, iako się każdemu staie, przyzwoito Pacyentowi.

Przepomniałem y to dołożyć, że ta woda żywiczna, iest arcydoskonałe *Præservativum* konserwacyi zębow, y dźiąseł, kiedy ie nią kto trze y płocze, a do tego że głos klaryfikuie y umacnia.

Między tylą skutkami zdrowiu pożytecznemi, ktore przynosi, żadnego złego niesprawuie; *to alterans dulce, & Naturæ amicum* ta

była

była maxyma dawnych Fizykow, y Lekarzow, żeby nigdy Pacyentow, y ich choroby nie drażnić zbytecznie lekarstwem. Co ieżeli tak bydź ma, y czy iestże na świecie lekarstwo ktoreby mniey mieszało y przewracało, *Ekonomią animalną*, iako *woda żywiczna*, ktora, ieżeli mogę na własney zasadzać się experyencyi, nayMnieyszego Pacyentom nieprzynosi złego skutku, byle tak była używana, iak należy. Znam w prawdźie pewną Osobę, ktora wypiwszy spory kilich, tey wody żywiczney przed śniadaniem, uczuła ckliwość, nudność, y zawiianie się na żołądku, y ztąd wźięła do tey wody wstręt, y abominacyą. lubo dotąd dobrze mu służyła była. Atoli upewniam, [byle była tak preparowana, iako się wyżey do statecznie opisało] że y tak wiele słoności będźie miała żeby była skuteczna, y tak mało tłustości żeby nie była obmierzła, Rozumiem [to mowiąc) o moim własnym sposobie, preparowania tey wody, a niesposobie zwykłym *Amerykańczykom*, ktorzy ią robią raz, nazbyt mocną, drugi raz zbytecznie słabią bo tak nieuważnie preparowana, luboby swego niestraciła skutku, co do prezerwacyi od ospy, przecięsz niemogłaby bydź applikowana należycie, we wszystkich affekcyach w ktorych dociekłem, że iest przedźiwnie skuteczna; y zdrowa. Osoby delikatnieysze mogłyby tę wodę żywiczną, przyiemnieyszą w używaniu uczynić, wlawszy kropelkę essencyi muszkatołowey do każdey szklanki, albo też łyżeczkę wina. Z tey okazyi ob

serwo:

ſerwować mi przychodźi, iż znałem takie O-
ſoby, ktore niemogąc pić tę wodę z rana dla
zbytniey delikatności żołądka używali iey wie-
czorem, kładąc ſię ſpać, bez naymnieyſzego
wstrętu: Gdy chceſz płokać tą wodą zewnę-
trzne affekt ve, y przy fomentacych, mo-
żeſz ią uczynić nie co mocnieyſzą przymie-
ſzawſzy cokolwiek wody gorącey. Co do by-
dląt y koni, w chorobabh ich, doznałem nie
raz: wielkich ſkutkow tey wody, y ſądzę ią
byłż pożytecznieyſzą, niżeli bywa owa ſubſtan
cya gleyciſta y kleiowatą, ktorą nazywaią *Zywi
ca Barbadyi*. W chorobach niebeſpiecznych mo
że iey y ſiła, y często zażywać, tylo iednak:
co żołądek każdego znieść może: Lecz w
chorobach chronicznych, kwarta rano, y ty-
leż wieczor wyſtarczy. Jeżeliby zaś tak mo-
cna doſis zdała ſię komu zbyt przykra tedy
może przynaymniey pułkwarty zażyć, dźieląc
na cztery razy, Przyzna każdy, że generál-
nie mowiąc: *alterativa* w małey kwocie, a czę-
ſto używane. lepiey ſię mieſzaią ze krwią. Re-
medium tak doświadczone, na tyle rożnych
chorob, mianowicie przeciwko febrze, przy-
znać trzeba, że ieſt dźiwnie wſzyſtkiemu Ple-
mieniu Ludzkiemu pożyteczne. Atoli iednak
partykularnie troiakim rodzaiom Oſob ią za-
chwalam, y rekommenduię to ieſt ludźiom na
morzu przebywaiącym, tudźież Damom, y
wſzelkiey płci Białogłowſkiey, a naoſtatku lu-
dźiom, naukami z wielką applikacyą y ſeden
taryą zbyteczną bawiącym ſię, Zupełnie ie-
ſtem

ſtem wyperſwadowany; że woda żywiczna by-
łaby dźiwnie pożyteczna Marynarzom, bay-
tkom, fliſſom, do ſzkorbutu y do febry zgni-
ley, [*febris putrida*) ſkłonnym, zwłaſzcza wiel
kie żeglugi odprawuiącym. Te choroby na
wodźie zarwane, y w Climach Cudzoźiemſkich
tyſiącami naſzych o śmierć przyprawiły Ziom
kow, znaczne używanie wody żywiczney, by-
łoby ich zupełnie ſalwowało. Taż woda,
nieprzynioſłaby mniey pożytku naſzym Damom
między ktoremi, ſą godne kompaſſyi, ktore bla
de, wyſchłe, nikczemne, niemogą y razu ie-
dnego zieść z apetytem, dla uſtawicznych in-
dygeſtyi z waporow. Nie mnieyſzą trzeba mieć
kommizeracyą nad Oſobami, do nauk ſię zbyt
applikuiącemi, ktore w ciaſnym kącie ſiedząc
y zawſze nadchylone nad Kſięgami, w złey
ciała poſturze będąc, nie dobrą reſpiruią ae-
ryą. Ponieważ otwartey aeryi, y agitacyi za-
braniaią ſobie; śmiele im radzę; y życzę uży-
wanie tego lekarſtwa, ktore im rownaiące ſię,
wyżey mianowanym y na iedno wychodzące
przynieſie ſkutki. Zbyteczna ktorą ſam ſię
bawić zwykłem ſedentarya, niemałą przynio-
ſła zdrowiu memu indyſpozycyą złączoną z
rożnemi affekcyami, a mianowicie z kolką żył
niezmierną, ktora mi życie nie miłe y uprzy-
krzone często ſprawowała a tym bardźiey; że in
dyſpozycya ta ſamą nawet drażniła ſię, y irry-
towała agitacyą, lecz od tego czaſu, iakom u-
żywać począł wody żywiczney, lubom nie ieſt
w cale, zupełnie, y radykalnie, od zwykley, y
zadawnio-

zadawnioney affekcyi uwolniony; przecież tak znaczną czuię w ſobie folgę, iż przyznać ſumnieniem muſzę, iż tey wody używanie, poczytam ſobie, za naywiękſze Błogosławieńſtwo Pana BOGA docześnie, y ieſtem zupełnie w ſobie zkonwinkowany że po BOGU, iey, winien ieſtem, że do tąd mi ieſzcze żyć przychodźi.

Cujusvis eſt errare, nullius, niſi inſipientis in errore perſeverare. *Cicero.*

* * * * * * * * * * * * * * * * * * * *

EXCERPT

Z Gazety tygodniowey Niemieckiey w Hamburgu pod liczba VIII. Roku 1747. dnia 14. Stycznia wydaney.

Lekarſtwo na bydlęca zarazę.

PEwny Szlachcic w Dublinie Mieście Stołecznym Irlandyi mieſzakaiący Imieniem *Tomaſz Prior*; zebrał z kilka ſet rożnych relacyi o extraordynaryinych y prawie nad przyrodzonym ſpoſobem odprawionych kuracyach przez

używa-

n
8.
ba ...
albo c...
giego dnia...
czwarto częś...
nuować poty, aż ...
ten czas trzeba byd...
żeby w cieple zoſtawało.

Inna kuracya, ktorą Szlach...
dwoch krowach doynych probował, y...
ſwoy odebrał; że zupełnie ozdrowiały.

Jak prędko krowę zrozumiał bydź cho-
rą, co miarkował, kiedy iey z nozdrzy kapa-
ło, y z oczu ciekło, lub kiedy biegunkę albo
na kſztałt febry czy trzęſienie lub nabrzmiałość
wymion miała; to kazał iey dobrze ſłomą po-
ſłać y ciepło przykryć. Potym przez 24. go-
dźin, dawał, iey co dwie godźiny po kwarcie
ciepłey wody żywicznev, przez drugie 24. go-
dźin co dwie godźiny po pułkwarty; a potym
co dwie godźiny po kwaterce; aż bydlę do zdro-
wia przywrocone było

Od tego czaſu, iak krowa tylko, łzy miała

ki

z
oty,
...o, iak za
...ydoiono,by
...na y z wieczora
wydoić.
...zie niezaszkodźi w podgarle
... fontenellę zrobić, ktora służy do
...enia materyi.]
...dy się iuż tey krowie poprawiło, tedy
z początku, co 4. a potym co 6. godźin tey
...ody żywiczney dano, potym przez kilka dni
tylko z rana y wieczora; a po sześciu dniach
od początku choroby; tak się dobrze miała,
że ią codzień po godźinie na trawę wypuszczać
możono, potym po dwie y więcey godźin, iednak nie przy wilgotnych dniach, albo kiedy
deszcz padał.

Kiedy krowa, albo inne bydlę choruie, aby drugich nie zarażało, kiedy potrzeba, każdemu zdrowemu bydlęciu dać dwie skorupki do iaiec wody żywiczne surowey, zmieszaney

z cie-

ciepłą wodą, a przytym nozdrze y uszy doprze smołą natrzyć, co bez wątpienia od zarazy zachowuie, kiedy bydlę srodze zachoruie, tedy nie zaszkodźi, co godźina, poty poki niezdrowieie, po kwarcie wody zywiczney dawać.

Preparacya tey wody żywiczney.

Bierze się kwarta żywicy. ktorą trzeba wlać w garnek polewany;y nalać garniec źimney studźianney wody, a patyczkiem szerokim, czy łopatką; przez kwadrans mięszać, y dobrze zawiązać, żeby przez trzy dni y nocy stało aż się ustoi. Potym oley y szumowiny z gury zebrać, a wodę wlać w flaszy dobrze opatrzone, zatykaiące się mocno.

Sposob zaś do grzania tey wody iest tako- wy. Wleie się tyle tey wody żywiczney w garnek. y przystawi się, żeby była iak ukrop,aby tę wodę, ktora się na nię wleie zwolnić mogła. A ponieważ preparacya tey wody trochę zmudna tedy nie zle, żeby każdy, kto bydlo albo krowy chowa miał takową wodę iuż na pogotowiu preparowaną.

DRV-

DRVGI. SEKRET
Doświadczony.

Dla prezerwacyi bydła rogatego y za razy, na Wiosnę y Iesień każda bierze się niżey opisana prescrypcya, na 16. sztuk bydła.

1 Garnieć dżiegciu.
8 Sledźi starych.
2 Garce soli.
16 Głowek czosnku.
8 Łyżek piołunu polnego.
8 Jaiec.
Pułgarca mąki żytney.

To wszystko zmieszawszy utłuc subtelno y gałki z tego porobić, w wielkości orzecha włoskiego, y przysuszywszy trochę każdemu bydlęciu, gałkę iednę dać z rana: nimby bydło iadło, przytym uważać trzeba kiedy się bydłu do gardła ta gałka kładźie, trzeba głowę mocno przywiązać ku gorze y przez dwie godźiny, po tym lekarstwie, ani ieść, ani pić dać, a gdyby tez choroba, w bydlętach panowała: to może się choremu bydlęciu co drugi dźień dawać.